ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 107, Ağustos 2020, s. 488-505

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.44315>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
18.06.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.08.2020

Öğr. Gör. Youssoufa SOUMANA

KSÜ, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı.
youssofsoum@hotmail.com

Orhan ERTÜRKMEN

Yüksek Lisans öğrencisi
oerturkmen@gmail.com

ABDURRAHİM KARAKOÇ’UN ŞİİRLERİNDE TEFEKKÜR

Öz

Şiir dünyamızın önemli ediplerinden biri olan Karakoç, yazdığı şiir ve yazılarla milletin gönül defterinde yer almayı başarabilen şairlerdendir. Seksen yıllık ömrünü inandığı değerlere hizmete adanmış dava adamı ve bir mütefekkiridir. Yazdığı şiirlerde birçok temayı işlese de şairin en önemli yönlerinden biri onun mütefekkirliğidir. Karakoç, yüreğinde yetiştirdiği tefekkür bahçesine, rahmet damlalarından hareketle rahmet ummanına, hikmet hüzmelerinden hikmetin güneşine bizleri davet eder. Günümüz insanının ihmal ettiğini düşündüğümüz tefekkürle gerçek anlamda Allah’ın tanınabileceği tanıdıkça sevilabileceği, aklım takıldı, fikrim takıldı diyebileceği, Allah’a hayran ve meftun olabileceği bir hale ulaşması yine tefekküre bağlıdır. Nice sırların düğümü de tefekkür anahtarıyla çözülür. Şair tüm bunları yaparken şiirinde asıl amaç davasına ve inancına olan hizmeti, aşkıdır. Biz de bu çalışmamızda şairin şiirlerinde yaptığı enfüsi ve afakî tefekkür yolculuğunda onu takip edip, öncelikle tefekkürün ne olduğu ile birlikte tefekküre hangi anlamları yüklediği ve iç dünyasında nasıl anlamlandırıldığı, başlıklar halinde ele aldık. Bu çalışmada tefekkürle ilgili temalar tespit edilmiş ve bu temalar manevi anlamda ona ışık tutan ayet ve hadislerle desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Tefekkür, Edebiyat, Şiir, Karakoç

CONTEMPLATION IN THE POEMS OF ABDURRAHIM KARAKOÇ

Abstract

One of the facets of the literature world, Karakoç, is among the poets and writers to be able to get a place in the heart of the people. He is a man who served the values he believed in during his lifetime of eighty years, was a true believer and a thinker. Despite handling many themes in his poems, one of his most important aspects is probably his reflectivity. In the world of contemplation that Karakoç established within his heart, from droplets of mercy to an ocean of mercy, from the beams to the sun of his wisdom, he invites us all. With the contemplation that we think is neglected today, as people will be able to know God as they will love Him; to say my mind is stuck, my idea is stuck, to reach been admired and cherished, are all connected to contemplation. The loops of many secrets are opened with the key of contemplation. The poet's principal objective as he did all these was his assertion and belief. We too, in our work, by following the path of inward and outward contemplation done by the poet in his poems, first looking at what contemplation is, then what meanings he ascribed to it and how he described it from his inner world, have handled them in the form of headings. In this work, contemplation-related themes have been proven. Also we buttressed contemplation with Qur'anic verses and Hadiths that shed light on it in a spiritual context.

Keywords: Contemplation, Literature, Poem, Karakoç.

1. Giriş

1.1. Tefekkürün Terim Anlamı

Tefekkür, Arapçadan Türkçeye geçmiş bir kelime olup تَفَكَّرَ / tefekkere fiilinin masdarıdır. Tefekkere fiili de üç harfli olan "فَكَرَ / Fekere" fiilinden türemiştir. Tefekkürün zıddı, fikirsizlik ve düşüncesizlik demektir. Kelime anlamı olarak, beşerin zihnî ve aklî bir aktivitesi, zihnin kendine özgü çabası, bir şeyi anlamaya yönelik olarak eylem, bir konuda fikir yürütme anlamlarına gelir (İbn Manzûr,1956:235). Türkçe sözlükte ise: Düşünme, düşünüş anlamına gelmektedir (T.D.K, Güncel:2019). İslâm felsefe geleneğinde tefekkür; ilme yönelen zihnî gayret veya bilme aktivitesi olarak tanımlanır. Felsefî sistemde ise düşünüş ve tefekkür sonucunda bilgiye ulaşıldığı için onun konumu ve ehemmiyeti tartışılmazdır. Çünkü olay ve olguları doğru anlamak, idrak etmek ve neticelendirmenin yanı sıra hakikat ve doğruluğunun denetlenmesi tefekkürle yapılır. Eşyanın değişmez tarafının, doğruluk ya da yanlışlığının, güzellik ile çirkinliğinin, iyi veya iyi olmayanın, faydalı ve zararlı olanın ayrıştırılması, varoluş ve fanilik gibi durumlarla ilgili yasaların durumu tefekkürle kavranmaktadır (Bolay Hayri Süleyman, 1999:128-129). Tasavvuf literatüründe ise kalbin cevalanı, bilgilerin sağlamlaşması adına yapılan çabadır (Karşlıoğlu, 2006:1037).

İstilah bakımından tefekküre her ilmî saha farklı anlam yüklemiş olmakla birlikte onun bir "muhakeme" faaliyeti olduğu konusunda tüm alanlar hem fikirdir. Felsefede aklî muhakeme, tasavvufta kalbî muhakeme, kelâmîde ise istidlâlî muhakeme öne çıkmaktadır. Tasavvufta tefekkürü, hikmet kuşunu avlamaya yarayan ağ, hayrı ve şerri görmeyi sağlayan kalpteki ışık ve vicdan olarak tanımlayanlar olmuştur. Benzer manaları ifade etmek için tedebbür, teemmül ve

tezekkür kavramları da kullanılmıştır (Uludağ, 2012:248-349). Gafletin izalesi, nimetlerin ve hikmetlerin fark edilmesi için tefekkür bir araçtır.

1.2. Tefekkürün Önemi

Tefekkür, İslam dininde büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîmde, tezekkür, tedebbür ve benzeri lafızları kullanarak tefekküre teşvik eden pek çok âyet bulunmaktadır. *“İşte düşünesiniz diye Allah size böyle âyetlerini açıklar”* (el-Bakara, 2/219, 242, 266), *“Bu çok mübarek kitabı, âyetlerini lüb sahipleri iyice düşünsünler ve tezekkürde bulunsunlar diye sana indirdik”* (Sâd, 38/29) buyrularak insanın her konuda özellikle Allah'a ulaştıracak meselelerde tefekkür etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bir saat düşünme; kırk gece nâfile ibâdetten üstündür.” (Deylemî, 1986, II, 70-71, no:2397, 2400) hadisi gibi bu konuda Hz. Peygamber'in buyurduğu sözler de bulunmaktadır.

Yukarıda anlatılanlara göre nüanslarla birbirinden farklı düşünme faaliyetlerini ifade eden tefekkür, tedebbür, teemmül ve tezekkür, yapılması nas ile istenmekte olup şekli ve yapılış zamanı belirtilmemiş fiillerdir. Bunun için tefekkürün *“Onlar ki ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken hep Allah'ı zikrederler. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler”* (Âl-i İmrân, 3/191) ayeti gereğince her zaman ve her şekilde yapılabilecek bir fiildir. Bu da tefekkürün hayatımızda ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kur'ân-ı Kerîmde tefekkür ile ilgili çok âyet bulunması, insanın ilahî kudret ve hikmetlere ancak tefekkürle ulaşacağına vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla tefekkür ehli, *“Ey Rabbimiz! Bunu sen boş yere yaratmadın, sen hikmetsiz, gereksiz iş yapmaktan münezzehsin. Bizi ateş azabından koru!”* (Âl-i İmrân, 3/191) sözleriyle hâkim ismine isal ederler. Aklını ve kalbini kullanmayan kimseler, Kur'ân-ı Kerîm nazarında Allah'a ulaşamayacaklarından dolayı en aşağı derecede bulunan varlıklarla bir kabul edilmektedirler. Öyleyse, tefekkürden beklenen en büyük maksat, Allah'a, O'nun yüceliğine, hikmetine ve kudretine ulaştırmasıdır. Bu amacı gerçekleştirmek için İslam dininde içki, kör körüne taklit gibi insanın aklına zarar verecek tüm fiiller ve davranışlar yasaklanmıştır. Hz. Peygamber *“Kadı öfkeliyken hüküm vermesin”* (Buhârî, 2002, no:7158, 1768) buyurması, akıl sağlığının doğru sonuca ulaşma, düşünmede ne kadar önemli olduğuna ve korunmasının gerekliliğine delildir.

Hak ile batılın fark edilmesi, batılı bırakarak hakka yönelmesi ancak tefekkür ile olmaktadır (Ertürkmen, 2018:29). Tefekkür kabiliyeti ve iradi bir varlık olması bakımından yeryüzündeki diğer canlılara tefevvük eden insan, yine bu anlamda yeryüzünde tasarruf etme yetisini de kendisinde bir mevhibe olarak bulmaktadır. İnsanoğlu, ders ve ibret alacak muazzam bir tarihsel birikime ve tecrübeye sahiptir. Fakat bu tarihsel birikimleri ve tecrübelerin doğru okunması ve hayata geçirilmesi konusunda, insanlık tefekkürle damıtılır, süzülür. Tefekkür ve düşünmeye her daim muhtaçtır.

Tefekkür, sadece insanın kendi gibi aynı varlık skalasında bulunan, zamansal ve mekânsal mümkün varlıklarla sınırlı olan bir anlama gayreti değildir; zaman ve mekân üstü varlıklar, ötelerin ötesinin ötesi alanla ilgili onun aşkın bir boyutu da bulunmaktadır.

Yüce Allah'ın *“Yeryüzünde ve kendi nefeslerinizde kesin olarak iman edenler için nice âyetler, hikmetler vardır. Bunu Hâlâ görmeyecek misiniz?”* (Zariyat, 51/20, 21) buyurmasıyla İnsan, fitrî vasıflarından olan düşünme yeteneği sayesinde kendisini, âlemi ve her şeyi yaratan Allah'ı aramakta, tanımakta; dünyevî işlerini ve içtimai hayatının yanında manevî hayatını da bu sayede düzen vermektedir. Sanat edebiyat, siyaset hatta ahlaka kadar pek çok teorik ve pratik alanda

hayati rolleri olan tefekkür, tüm yönleriyle insanlığın gelişim ve terakkisini temin eden önemli bir eylem olarak kendisini fark ettirir.

İnsanı tefekküre davet eden ayetlerden ve hadislerden tefekkürün İnsanın asli vazifelerinden biri olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü insan, tefekkür sayesinde varlıkları bir kitap gibi okur ve gördüklerinden hareketle kendini buldurmaya çalışır. Necip Fazıl'ın mısralarında; "Anladım işi, sanat Allah'ı aramakmış. Marifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış" "(Kısakürek,1974:39) ifade ettiği gibi, birçok şair gerçek sanatın Allah'a ulaştırıcı bir vesile olduğu kanaatini taşır. Şairimiz de bu konuda şunları dillendirir.

Çıkıp dağlar başına seyretseniz engini

Aşkı, hüsnü hat görürsünüz

Hiçbir kalem çizemez biçimini rengini

Her şeyde sanat üstü sanat görürsünüz (Karakoç, 2002a:109)

1.3. Abdurrahim Karakoç Hayatı

Şairimiz meşhur biri olduğu için onun hayatına kısa bir şekilde değinilecektir. Abdurrahim Karakoç Kahramanmaraş'taki Elbistan ilçesine bağlı olan Ekinözü köyünde 01.04. 1932 tarihinde doğmuştur. İlkokuldan sonra zorluklar nedeniyle eğitimine devam edemeyen Karakoç, marangozluk ve çiftçilik yapmış ve daha sonra Elbistan belediyesinde muhasebeci olarak çalışmıştır. 1958 yılında küçük yaşlarda şiir yazmaya başlamış ve eserleri ilk olarak Elbistan'da çıkan Engizek gazetesinde yayınlanmıştır. Karakoç'un 1964 yazdığı "Hasan'a Mektuplar" "Vur Emri" "Dosta Doğru" Akıl Karaya Vurdu" "Zikrullah" "Hak Yol İslam Yazacağız" "Çobandan Mektuplar" adlı eserler gibi birçok edebî eser bırakmıştır. Karakoç üniversite gençliği tarafından ilgi gören ve şiirleri ezberlenen, pek çok şiiri bestelenmiş önemli şairlerimizden biridir. Hep istişna duygusuyla hareket etmiş, Abdurrahim Karakoç hayatında hiçbir ödülü kabul etmemiş ve ödül almamıştır. Mütevazı bir hayat, yaşam sürmüş. Onun için en büyük ödül "İslam" güneşinin parladığını görmektir." (Filiz, 2010:16). Karakoç'a göre ödül, en büyük sevinç, şairinin yazdıklarının anlaşılması bir kişi bile olsa, mesajın ihtiyacı olana ulaşmasıdır (Doğuş, 1984:23-24). Ona göre şairin yerini millet tayin eder, mertebesini Allah belirler, vazifesi rızayı barıdır. Şair bu vazife sırasında kendini de sorgulamalıdır, tenkit etmelidir, yoksa ona göre şöhret için yazan şair değildir. (Kurt, 2013:51). Bu konuda kendini şöyle ifade eder:

"Çıkar için laf davulu çalmadım

Hiçbir yerden makam rütbe almadım

Bildimse söyledim korkak olmadım

Bilmediğim yerde sustum gel de gör "(Karakoç, 1997c:29).

Talipli değilim şöhrete şana

Makamı, rütbeyi size bıraktım (Karakoç, 1997c:54).

Ne payem oldu ne sayem

En doğruya ulaşmak tek gayem (Karakoç, 1997c:19).

2. ABDURRAHİM KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİNDEKİ TEFEKKÜR ANLAYIŞI

Karakoç yüreğinde yetiştirdiği tefekkür dünyasına bizleri de davet eder. Şairin belki de en önemli yönlerinden biri onun mütefekkirliği. Karakoç'a göre şiir, *duygudur, heyecandır, tefekkürdür, aşktır* (Gök çekimi, 1997:28). Şiiri tefekkür olarak tanımlar. Tefekkür, sadece insanın kendisi gibi fani varlıklarda değil, zaman ve mekân ötesinin ötesi varlığa, mutlak varlığa götüren aşkın bir boyutu da vardır.

Şair Karakoç'un, tefekkürü önemseyip dünya ve içindekileri, ön yargısız kimseler için gerçeğe götürecek işaretler olarak gören ve tefekkürü gerçeklere davetiye ve ma'rifet-i ilâhiyyeye vesile sayan bir şairdir. Bu durumu şu dörtlülüğü ile açıklamıştır:

*Allah'ı arayan dürüst yolcuya,
Kılavuzluk yapar renk renk çiçekler.*

*Böcekler susuzu götürür suya,
Ve bir gün kapıya gelir gerçekler* (Karakoç, 1997d:2).

Tefekkür, bizi rahmet damlalarından rahmet çağlayanına, hikmet hüzmelerinden hikmetin güneşine davet eder. Biz de bu çalışmamızda şairin şiirlerinde yaptığı enfüsî ve âfakî tefekkür seyahatinde, kendisinin nasıl bir mütefekkir olduğunu ve tefekkür hakkındaki düşüncelerini ele alacağız.

2.1. Tefekkürün Asıl Amacı, Akıl Kalp Birlikteliğiyle Mutlak Hakikate Ulaşmaktır.

Şair Karakoç'un arayışında bulmak istediği şey, şairce bir ifadeyle, "Ey Rabbim seni bulayım diye beni uzağa attın, alemi benim, beni kendin için yarattın" arayış Allah arayışıdır. (Kısakürek, 2004:47). O, bu arayışını şöyle dillendirmiştir:

*Omuzumda sevda yükü,
Yollarda Seni aradım.
Beste beste, türkü türkü,
Tellerde Seni aradım...
Aşk yalımı girdi cana,
Gönlüm döndü gülistana.
Gece-gündüz yana yana,
Küllerde Seni aradım...
Bahçem çiçek, bağım gazel,
Birleşir ebedle, ezel.
Ayırmadım çirkin, güzel,
Kullarda Seni aradım.
Ulaşmak için rahmete,
Katlandım binbir zahmete.
Karışıp söze, sohbeta,*

Dillerde Seni aradım (Karakoç, 1997c:40).

Şair Karakoç, tefekkürü doğru ile ve yanlış ayırt edip hakikate ulaşma arayışı olarak görmektedir. Tıpkı şairimiz Âşık Veysel'in, "uzun ince bir yolda gündüz gece gitmek ve ne halde olduğunu bilmemektir" dediği gibi bir hal üzere olmaktır tefekkür:

*Uykuları harman ettim, savurdum,
Bir mübarek düş aradım kırk sene.
Ne usandım ne yoruldum, ne durdum,
İçi doğru dış aradım kırk sene.
Çıktım dağ boş, indim baktım ova boş.
Toprak garip, su tedirgin, hava boş.
Nere gitsem dallar kırık, yuva boş.
Yumurtada kuş aradım kırk sene.
Gönül penceremi dünyaya açtım,
Baktım manzaraya, ben benden geçtim...
Ucuzdan tiksindim, kolaydan kaçtım,
Belâsı çok, iş aradım kırk sene* (Karakoç, 1997b:74-75).
*Hakikatin sırrı: hükmü hakikat...
Makam söze sığmaz, mekân iki kat...
Dalıp tefekküre eyle tahkikat,
Yağdı ab-ı rahmet, doldum, bilesin* (Karakoç, 1997b:81).

Bu dörtlük kasidelerden şairin kendisinin tefekkür faaliyeti içinde olup tefekkür çilesini çektiği anlaşılmıştır. Çünkü şair hakikate ulaşma uğruna tefekkür yolculuğunda senelerce çile çekmiş olmanın yanında hayat yolculuğunda yol arkadaşı gördüğü, muhataplarını yazdıklarını okurken tefekküre sevk etmeye çalışmıştır. Şairimizin bu şiirlerde "Der ki: Yeryüzünde seyahat ediniz ki Allah'ın mahlûkatı ilk baştan nasıl yarattığına bakarak, yeniden âhiret hayatını nasıl yaratacağını görürsünüz" (Ankabût, 29/20) âyetinin işaret ettiği vazifeyi yerine getirmeye çalıştığını söylemek mümkündür.

Karakoç'un şiirlerinde, gayet net bir şekilde manevi yolların kapalı olmadığını, bunu ancak yola çıkanların fark edeceğini ifade eder. Bunun için Karakoç'un şiirlerine göre adeta mahlûkatın içine yüce yaratıcının koyduğu manevî bir mîknatıs bulunmaktadır. Bu evrendeki her şey, sağlıklı düşünen bir insanı Allah'a doğru yönlendirmekte ve O'na doğru çekip götürmektedir. Bundan dolayı şairin şiir kitaplarından birisine Dosta Doğru adını koyduğunu görüyoruz. Tefekkürünün Karakoç'a vahdet-i şühûdu terennüm ettirdiğini gösteren ifadeleri şu beyitlerdir:

*İçimde uzayan her yol,
Çıkar gider dostu doğru.
Nergis, ıtır, menekşe, gül,
Kokar gider dostu doğru.*

Zamanım yoğrulur gamla,
Birleşir sabah akşamla.
İlk kanım damla damla,
Akar gider dosta doğru.

Gel bende gör, sen gel beni,
Durduramaz engel beni.
Görmediğim bir el beni,
Çeker gider dosta doğru.

Beynim fırın, bağırm tandır,
Yanarım hayli zamandır,
Sevgim bir yavru ceylandır,
Seker gider dosta doğru.

Ne saklarım, ne gizlerim,
Yalnızca O'nu özlerim,
Tabutta bile gözlerim,
Bakar gider dosta doğru (Karakoç, 1997d:7).

Şair Karakoç, tasavvufî bir yaklaşımla, tefekkür yoluyla ulaştığı neticeyi dillendiren manzumelerinden şairin, sonunda Allah'ı bulup kendisini onda yitirdiğine şahit oluruz. Şair, Allah'ın varlığı karşısında, kendisi dâhil her şeyin yok olduğu, olacağı konusunda şu aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“Sılaya dön” diye mektubun geldi;
Sılayı sılada yitirdim anam.
Biten takvimlere sattım gençliği,
Uykuyu rüyada yitirdim anam.

Özü bulmak için indim derine;
Geç değdi ellerim dost ellerine.
Salınca gönlümü mahşer yerine,
Dünyayı dünyada yitirdim anam.

Kapattım kapımı “of” ile ah'a,
Açtım penceremi sonsuz sabaha.
Ağrımı, sızımı sorma bir daha,
Onları orada yitirdim anam.
Bu hiç, O her şeyden verince müjde,
Silindi hayâller kalmadı gözde.
Aşkım çiçek açtı yandığım közde,
Aklımı, sevdada yitirdim anam.

Ölçtüm ve düşündüm inceden ince;
Sıyrıldı kılıftan “son” ile “önce”.
Mânâlar zihnimde şekillenince,
Ben beni aynada yitirdim anam.

Önce kökü dalda, dalı çiçekte;
Çiçeği meyvede, meyveyi renkte;

Var olan her şeyi bir çekirdekte,
Onu da Mevlâ'da yitirdim anam (Karakoç, 1997:58-59).

Karakoç, “Doğu da, batı da (tüm yeryüzü) Allah’ındır. Nereye dönerseniz Allah’ın vechi oradadır. Şüphe yok ki Allah geniş lutuflu olandır ve her şeyi en iyi bilendir” (el-Bakara, 2/115) âyetinden yola çıkarak, bir kasidesinde adeta “Ey Rabbim! Bana her şey seni hatırlatıyor” sözünü dile getirerek varlığın insanı Allah’a vasil eylediğini şu dizelerle ifade etmiştir:

Gönül tezgâhında şiir dokudum,
İplik iplik nakışında sen varsın.
Aşk yolunun kanununu okudum,
Madde madde yokuşunda sen varsın.

Fikir vadisinden bir ırmak geçer,
Eğilir serviler, suyundan içer.
Bağrında ay doğar, zambaklar açar,
Sessiz sessiz akışında sen varsın.

Hep senin renginde görünür bahar,
Yaprakta yeşilin, gülde kokun var.
Yama yama kalbimdeki yaralar,
Sıra sıra dikişinde sen varsın.

Gidip de yorulma çok uzaklara,
Sen, “sen”i gel benim içimde ara...
Umut güneşimin mor bulutlara,
Girip girip çıkışında sen varsın (Karakoç, 1997d:12).

Allah’a ulaştırmayan, Ondan gafil ne varsa, fani dünyada kıymetinin olmadığını, yararının da olmayacağını şöyle ifade eder:

Hesabın kitabın derin
Çoktur icadın eserin
Yoksa Rabbinden haberin
Bildiğin neye yarar ki
Boşa gidip boşa gelenle (Karakoç, 1997c, 96)

2.2. Tefekküre Çağrısının En Güçlü Sesi, Değişmez Hakikatlerin Kaynağı Olan Kur’ân-ı Kerîm

Şairimiz Karakoç okumayı seven bir insandır. Okuma onun yaşam seyrinde, her şeyin sahibini anlama çabasında ilk şeydir. İkra emrinin mucibince, nebevi yolun başlangıcın da olduğu gibi hayata okumakla start verir, okumakla devam eder. Karakoç’un bu okuma alışkanlığı ve sevgisi hayatı boyunca süregider (Kurt, 2013:1). Tüm manevi yolculukları ilk basamağını okuma ilmen yakîn elde etme çabası olarak başlatan şair; Bununla beraber doğrusu insanlardan birçok kimseler, “Onlar, İbret verici âyetlerimizden gafildirler” (Yunus 10/92) âyetine işareten şöyle demiştir:

Sen zirvede donmuşsun, vadilerin suçu ne?
Bankacı banka soymuş mudilerin suçu ne?
Gülistan’ı, Bostan’ı piknik yeri zannettin
Hikmet okumamışsan Sadi’lerin suçu ne? (Karakoç, 2005b:196)

Daha sonra şair, okumanın ne kazandırdığı konusunda ise şunları ifade eder;

Kitap ilmin kapısı, kitap aşkın mayası

Ekmek gibi, su gibi kitap nimetin hası

İçinde hak, hakikat, güzel ahlak bulunan

Kitabı okudukça silinir beynin pası (Karakoç, 2005b:113)

Kur'an'da varlıkların dış dünyada Allah'a götüren işaret, alem olduklarına dikkat çekilir. İnsanı tefekküre teşvik eder. Bu sayede kendisinin ve tüm varlıkların yaratılışındaki hikmetleri fark etmesi tembihlenir. Tefekkürle insanın varlık, kendi ve var edicisi ile ilgili hakikatleri kavraması amaçlanır.

İslâmî varlık bilime göre, Allah'ın dışında ne varsa, O'nun var ettiği ve mahlûku olup varlıklarını Allah'ın var etmesine medyundur. Tüm varlıkların yaratılışında hikmetler olduğu, hiçbir varlığın abes, hikmetsiz boş yere yaratılmadığı vurgulanır. Var olan ne varsa, Allah tarafından kendilerine tevdi edilen görevleri, O'na karşı çıkmaksızın yerine getirirler.

Kur'an-ı Kerim'de tefekkür konusunun en değerli boyutunda, insan üzerine tefekkür vardır. Zira Kur'an'a göre insan, Allah'ın yeryüzünde yarattığı, en muhteşem varlık olması açısından çok önemli bir konumda bulunur. Kur'an'da insana takdim edilen en kıymetli onur, ona beyanın öğretilmesi ve Kur'an'ı anlayacak konumla şereflendirilmesidir. Allah, insanı muhatap yapmış, yaratılışının amacını, vazifelerini, kendisini emanet nimetler bakımından yeryüzünde halife kılmıştır. "Halife" kavramı, bazı müfessirlere göre, bir şahıs ya da şahıslarla sınırlandırılmamış, tüm insanları kapsamıştır. İnsanın halifeliliği, ancak tefekkür ve ilim ile anlaşılır, insan bu yetilerle o makama ulaşır.

Her şeyde Cenâb-ı Hakk'a isal eden bir yol bulmak onun ilminin işaretiyle fikri bir seyahat, kudretini temaşa eyleyip hayran olmak, rahmetine meftun olup şükre koyulmaktır. "*Gelecekte biz, Onlara, hem içinde yaşadıkları alemlerde, hem de kendi özlerinde âyetlerimizi öyle göstereceğiz ki sonunda Kur'an'ın hak olduğu onlara iyice açılsın. Rabbinin her şeye tanık olması yeterli değil mi?*" (Fussilet Sûresi, 41/53) ayetinden de anlaşıldığı gibi tefekkür iki çeşittir: Enfûsî ve âfâkî tefekkür. Âfâkî tefekkür kâinatı tefekkürdür. Enfûsî tefekkür ise nefsinin, benliğini tefekkürdür.

Yukarıda anlatılara tam vakıf olmak için şair Karakoç, insanın hayatında okunması gereken en başucu kitabın değişmez hakikatlerin menbaı olan Kur'an olduğunu şöyle dile getirir:

Ne söylesem hava, ne yazsam yalan

İlahi kaynaktır tek makbul olan

Hazreti Kur'an'ın dışında kalan

Hangi söz yerinde kaldı bilmem ki? (Karakoç, 1997f:16).

Karakoç, "*Yaratan Allah'ın adını müşahede et, imzasına bak oku!*" (el-Alak, 96/1) âyetinden hareket ederek, varlık alemi düzgün bir şekilde ve anlayarak okununca Allah'ı ispat eden bir kitaba benzetmekte ve şunları dile getirmektedir:

Sen "var" de, onlar "yok" ta inat etsinler.

Küfrü kendilerine kanat etsinler.

Gör-oku kâinat denilen sanatı,

Onlar varsın inkarı sanat etsinler (Karakoç, 2005b:115).

Bu kâinatta ötelere ve önündeki esbab perdelerini aralamanın, görmenin kolay bir iş olmadığı için şairimiz Karakoç, “alametleriyle görmek her göze has değildir. Basiret ister, izan ister (Karakoç, 1997e: 74) diyerek bu konuya işaret eder.

2.3. Tefekkür Kâinatı ve Sırlarını Keşfetmeye Bir Yardımcıdır.

Karakoç, tefekkürün kâinat ve sırlarını keşfetmeye yardımcı olduğunu ilan eder. Hikmet tahsilinin yollarından birisinin de aleme ibret nazarıyla bakmak olduğunu dile getirir. Bundan dolayı aşağıdaki şiirlerde kendisinin yoğun bir tefekkür neticesinde vardığı sonuçları tefekkür örneği olarak bizlere sunmaktadır:

İlâhi nizamdır yorulmaz, şaşmaz,
Bulutlar dünyaya rahmet dağıtır.
Zerreden kürreye haddini aşmaz,
Yıldızlar semaya rahmet dağıtır.

Seyreyle âlemi ibret içinde,
Görene hikmet var hikmet içinde.
Türlü renk, sayısız lezzet içinde,
Topraklar meyveye rahmet dağıtır (Karakoç, 1997c: 52).

Yukarıdaki şiirlerde şairin ulaştığı sonuçlarından anlaşılıyor ki tefekkürün ilahî azamet karşısında haddini bilmek olduğu vurgulanmaktadır.

2.4. İnsan Küçük Bir Kâinat ve En Muhteşem Varlık Olarak Tefekkür Etmeyi Hak Eden Baş Yapıttır.

Her varlık Allah’a ulaştıracak bir simge olduğu için tefekkür edilmelidir. Üstünde düşünölmeye değer olan bu kâinatın en önemli baş yapıtı insandır. Bunun için Karakoç, kasidelerinde tefekkür edilmesi gereken en değerli varlık olarak insanı vurgular. Her bir âdem, müstakil bir âlem gibidir. Aşağıdaki beyitlerde İnsanı, okunması gereken canlı bir kitaba benzetir:

Her varlık Allah eseri,
İnsan onun şaheseri.
İlimdir salâh eseri,
Şehir: şehir, köy: köy güzel
Yaratılan her şey güzel (Karakoç, 1997d:77).

Karakoç bu dörtlüklerle Şeyh Galip’in (ö. 1757) “Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen. Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen” (Yüksel, 1980, 86) hikmet sözüne katılarak her varlık Allah’ın varlığına bir delil, hüccet olduğunu ve okunacak en büyük kitabın, Allah’a kulluk yapсын diye yaratılan insan olduğunu dikkatlerimize sunar.

Şair, başka kasidelerinde yaşayan, hayy olan kitap hakkında şunları ifade eder:

Canlı bir kitapsın, yazarı Mevlâ,
Açık dur, kitaplar seni okusun.
Yüzünde şavklansın nazar-ı Mevlâ,
Eğilsin mehtaplar seni okusun.
Kasırğa ol, döne döne zikir et,
Her nefese on bin misli şükür et.

Şüphe burgacında Hakk'ı fikir et,
Uyansın girdaplar seni okusun.

Erisin geceler gündüze gel ki,
Kalmasın tek engel bir düze gel ki.
Secdede Rabb'inle yüz yüze gel ki,
Minberler, mihraplar seni okusun.

'Ezel'in, 'ebet'in şifresi sende,
Menfinin, müspetin şifresi sende.
Çözülse de olur, çözülmesen de
Sorular, cevaplar seni okusun.

Aşktan, estetikten, ahenkten yana,
Şiir, resim, müzik imrensin sana.
Camiler, sebiller gelsin lisana,
Hayırlar, sevaplar seni okusun.

Bedenin coğrafya, tarihtir dünün,
Ayrı ayrı sayfa saatin, günün.
Dört kapısı açık dursun gönlünün,
Âlimler, erbablar seni okusun.

Nefret boşta kalsın, aşk ile dol da
Işık, kılavuz ol gittiğin yolda.
Kurandan feyz alan bir mektup ol da
Yazdığın kitaplar seni okusun (Karakoç, 2018:25).

Muhakkak ki şairin, bu beyitlerle gökler, yeryüzü ve içindeki her şeyin Allah'ı tanıtır ifadesi, "Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunan varlıklar Allah'ı anmaktadırlar. Onu övgü ile anmayan hiçbir mahlûk yoktur. Fakat siz onların dillerini iyi anlamazsınız. Şüphesiz o halim ve çok bağışlayandır" (İsrâ, 17/44) ayetini bize hatırlatmaktadır. Şairin aşkın varlığa, insanın kâinat üzerine tefekkürle ulaşip, O'na İman edeceğine ve O'na muhabbet duyacağına da değinir.

2.5. Tefekkür Varlıklarla Konuşma ve Zihnen Temizlenip Arınmak İçin Bir Vasıta.

Şair Karakoç, tefekkürün tüm varlıklarla konuşma ve zihnen temizlenip arınma aracı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu fikrine örnek olarak şu dörtlük sunulabilir:

Dün dağlara yükseldim, ormanlarla konuştum,
Tabiat kitabını okudum boydan boya.
Şehrin tembelliğine kirine gark olmuştum,
Tefekkür ırmağında yıkandım doya doya (Karakoç, 2005b:101).

Şair, burada yaptığı tefekkür ceyelenında tabiattaki varlıklarla konuşarak Allah'ın hikmetine kavuşup zihnini ak pak ettiğini dile getirmiştir.

Daha sonra şair varlık âlemindeki rahmet damlalarından Rahmanın ummanına, rahmetin kayağına ulaşmakta, kudret lemlerinden kudretin güneşine kavuşmaktadır.

İlâhi nizamdır yorulmaz, şaşmaz
Bulutlar dünyaya rahmet dağıtır
Zerreden kürreye haddini aşmaz

Yıldızlar semaya rahmet dağıtır

Seyreyle âlemi ibret içinde

Görene hikmet var hikmet içinde

Türlü renk, sayısız lezzet içinde

Topraklar meyveye rahmet dağıtır

Toplar çeşme, kaynak, dereyi, çayı

Aksatmaz günleri, haftayı, ayı

Ezelden ebede asırlar boyu

Irmaklar deryaya rahmet dağıtır

Korkulu, karanlık, kör gecelerde

Aklın, hissin, ilmin bittiği yerde

Mânâ ülkesinden açılır perde

Uykular rüyaya rahmet dağıtır (Karakoç, 1997c:52).

Şair, bu beyitlerle tefekkür aktivitesinde gördüğü bir takım farklı varlıkları ve bu varlıklardaki düzene olan hayranlığını bize aktarır. Yağmur, hava ve bitkiler gibi Allah'ın yarattığı varlıklar aslında insan için bir rahmet olup Rahman ve Rahim olan Allah'a ulaştırma bir vasıta. Fakat bu hakikate ulaşanlar ancak tefekkür kafilesine katılıp bu muazzam kâinat ile tekellüm eden kimselerdir. Bunun için Allah (C.C) yüce kitabında “*O halde yalnız iken beni anın ki, dile getirinki ben de sizi anayım. Bana şükredin, ama nankörlük etmeyin.*” (Bakara, 2/152) buyurduğu gibi sadece dille Allah'ı anmak değil bu büyük kâinat ile konuşup tefekkür ederek Allah'ı gündemlere taşımakta gerekir.

2.6. Tefekkür Bir Sanattır.

Abdurrahim Karakoç'a göre tefekkür bir sanattır ve her sanat sanatkarına hayranlık uyandırmalıdır. Allah'ı düşündürmeli, düşündürmek isteyen ise arzusuna düşkün olmalıdır.

Aşktan yana söz duyunca,

Ben hep seni düşünürüm.

Uçsuz hayaller boyunca,

Ben hep seni düşünürüm.

Aklın ucu değer hiçe;

Yol ararım içten içe.

Kâinat uyur sessizce,

Ben hep seni düşünürüm.

Korkunun bittiği yerde

Haz duyarım perde perde.

Bir mezar görsem bir yerde,

Ben hep seni düşünürüm.

Zaman hep sonsuza akar

Meyve dökülür, dal kalkar.

Çiçeklere bakar bakar,

Ben hep seni düşünürüm.

Rüzgâr eser ilden il'e

Sağlıkta bitmez bu çile.

'Var'dan öte 'Yok'ta bile,

Ben hep seni düşünürüm (Karakoç, 1997d:34).

2.7. Tefekkür, Duygunun Misafiri ve İlhamın Davetiyesidir.

Şair, tefekkürü, duygunun misafiri ve ilhamın davetiyesi olarak görür ve şöyle açık bir şekilde dile getirmektedir.

Muhabbet ehline bir selam kafi

Arife tebessüm ikrama geçer...

Kitaptan yeğ tutar cahil hoşafı

Tefekkür sükutla ilhama geçer (Karakoç, 1997:61).

Karakoç'a göre tefekkür duyguya bir misafirdir. Bu misafirin verdiği zahmetlere katlanmak gerekir. Misafir olan tefekkür sayesinde ilhamın elde edileceği söylenmektedir. Ardından insan bu sayede zat, sıfat, esma gibi Allah'la ilgili konuları, hem insanın kendi nefsiyle muhasebesi hem de yaratılan varlıklar; mülk, melekût, gökler, yer ve aralarındaki bütün nesneler ile ilgili üzerinde durulması gereken konulara vâkıf olur.

2.8. Tefekkür İnsan İçin Manevi Bir Miraçtır.

Bu misafirin zorluklara rağmen sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilirse onun sahibine kazandıracağı şeyler çoktur. Bunların neler olduğu sorusuna Karakoç şu cevabı verir:

Şekilde mana görür idrakle birleşen göz.

Alır Hakk'a götürür ufkı derinleşen söz.

Bir irtibat doğarsa kalb/beyin arasında,

İman merdiveniyle miraca yükselir öz (Karakoç, 2002a:223)

Yukarıdaki beyitlerde anlaşıldığı gibi ne kadar tefekkür sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilirse sahibinin kazanacağı en şey, Rabbine kavuşup ilahî gölgede yaşamasıdır. Bunun yanı sıra insan, Allah'ın ona ibadet etme konusunda bir bahanesi kalmasın diye gök ile yeryüzü arasında bu kocaman varlıkları insanın hizmetine verdiğini idrak etmelidir ki Allah'ın insan üzerine açık ve gizli nimetlerini yaymış olduğunu bilerek ilâhî hakikatine ulaşsın. Buna ulaşmak için manevî miraç olan tefekkür ile gerçekleştirmesi gerekir. Ve derki ; kudretine hayran oldum kudretini görüyorum, kudretine hayran oldum, önünde diz çöküyorum.

2.9. Tefekkür Hikmetle Bakmaktır.

Şair Karakoç bir şiirinde, “O Allah ki, yarattığı her şeyi en güzel yapandır” (es-Secde, 32/7) âyetine atıfta bulunarak hikmetle bakmayı başaranların her şeydeki güzelliği müşahade edebileceğini terennüm eder,

Gururlanma sen ey güzel,

Yaratılan her şey güzel.

Bir tarafta süslü gitar,

Bir yerde sade ney güzel.

Yaratılan her şey güzel.

Kartalda pençe mi çirkin?

Ağaçta serçe mi çirkin?

Baharda gece mi çirkin?

Semada yıldız, ay güzel.
Yaratılan her şey güzel.

Ot, orman, bulut, taş, toprak,
Ağız, burun, göz, kaş, kulak,
Yerli yerinde muhakkak.
Ana at, yavru tay güzel.
Yaratılan her şey güzel.

Her varlık Allah eseri,
İnsan onun şaheseri..
İlimdir salâh eseri,
Şehir: şehir, köy: köy güzel
Yaratılan her şey güzel (Karakoç, 1997d: 77).

Elbette herkes düşünebilir, fakat en önemlisi nasıl düşünülmesi gerektiğini bilmektir. Şair de bizi hikmetle bakıp düşünmenin en sağlıklı yöntem olup, onun vasıtasıyla hakikate varılacağını dile getirir. Sanki şairimizin “Yeryüzünde seyahat dolaşmıyorlar mı ki onların düşünen kalpleri, iştecek kulakları olsun. Gerçek şudur ki gözler âmâ olmaz, fakat (hikmetle gören) sinelerdeki kalpler körelir.” (Hac, 22/46) ayetinin bize hatırlattıkları açıktır.

Şair Karakoç, hayatî tecrübelerinden hareket ederek varlığa önyargısız ve sağduyulu bir şekilde bakmanın, insanı olumlu düşüncelere sevk ettiği ve tevhide yaklaştırdığı kanaatine ulaşmış bir mütefekkindir. İnsanlara gelince onların kâinattaki ahengi bozduklarını, birbirlerini olumsuz etkilediklerini ve benlik tutkusuyla ne kadar kavgaya tutuştuklarını da gören biridir:

Bakarım kâinatta yaratılmış her şeye,
İntizamı, ahengi ve sevdâyı görürüm.
Dönerim insanların buluştukları yere,
Ya putlaşan benliği, ya kavgayı görürüm (Karakoç, 2005b:8).

Bu beyitlerle şairin “Biz o emaneti (Allah’a ibadet etme) göklere, yere ve dağlara arz ettik. Onlar, ede etmeme korkusuyla onu yüklenmeye yanaşmadılar ve biz de onlara yükledik. Fakat insan onu yükledi. O, cidden çok zalim ve çok cahildir” (Ahzâb, 33/71) ayetinin altını çizdiğini görüyoruz. Dolayısıyla şair bütün kâinata baktığında sevgi damlalarını görmüş, lakin insanlara baktığında birbirine zulmeden ve aralarında kin ve nefretin yayıldığına şahit olmuştur. Daha sonra tefekkürün güzelden güzelin sahibine yolculuk olduğu için şair aşağıdaki beyitlerde insanın insana güzelce ve sevgiyle bakması gerekir ki, güzelleri güzel kılan Allah’a ulaşabilir diye bir vurgu yapmıştır:

Toprak, ağacın her hali güzel,
Gölgesi, meyvesi hem dalı güzel,
Nerede, ne zaman faydalı, güzel,
Bir iş görsem sen gelirsin aklıma (Karakoç, 1997e:113).

2.10. Tefekkür Kuru Gönülleri Yeşerten Damlalardır.

Şair Karakoç’un aşağıdaki dörtlüklerine göre kuruyan gönüllerin ıslatılması ve yeşertilmesi için tefekkür can suyudur. Sık sık yağmurların yağdığı ve tabiatın süslenmeye başladığı bahar mevsimi, ıslanma zamanı, yani tefekkür vaktidir, adeta her şey O’nun zikriyle mesttir.

Bu zaman kâinatın süslenme zamanıdır,

*Dağların bulutlara yaslanma zamanıdır.
Kutlu doğum rahmeti yağacaktır süresiz,
Kuruyan gönüllerin ıslanma zamanıdır...*

*Ardıçlar sabırda, çamlar zikirde,
Laleler boynunu eğmiş fikirde.
Yağmur şifa serper, otlar şükürde,
Sevgimizi ektiğimiz dağlar oy! (Karakoç, 1997f:74)*

Yukarıdaki beyitlere göre tefekkür her zaman ve her mekânda yapılabilen bir iştir. Ancak İlâhi sanat eseri olarak ortaya çıkan, kendini teşhir eden güzellikleri farkediş, tefekkür için en uygun vakit olduğunu bu mısralarla açıklamıştır. Yani insanın sağlıklı düşünmesi, doğruyu bulması için uygun zaman bulması gerekir ki bu şekilde hakikate erer ve kuruyan gönlüne rahmet damlaları yağar, damlar.

2.11. Tefekkür Erdemlilerin İşidir.

Tefekkür zor iş olduğu için her zihin bunu beceremez. Bunun için onu yapabilenleri tebrik, yapma istidadı olanları da teşvik etmek gerekir diye düşünen Üstat Karakoç, dua ederek tefekkür ehline tebrik ve teşekkürde bulunmaktadır:

*Senin ak alnından gök gözlerinden,
Önce dallar, sonra yapraklar öpsün.
Eğilsin yıldızlar, tutsun elinden,
Gecelerden sonra şafaklar öpsün.*

*Aşk diyorlar en mukaddes hayale,
Ve sen de düşesin o sonsuz hale.
Hazdan dudakların olsun bir lale,
Güller, karanfiller, zambaklar öpsün.*

*Sende kemal bulmuş renk, şekil, biçim,
Yaşamanın öz suyusun bir içim.
Olanca suların sağlığı için,
Seni her gün göller, ırmaklar öpsün.*

*Kumral saçlarında nisan yağmuru,
Yazın ak yüzünden gölgenin moru,
Ağzından en serin, hem de en duru,
Kayalardan akan kaynaklar öpsün.*

*Çimenler okşasın ayaklarını,
Çiçekler koklasın parmaklarını.
Ben öpmeden önce yanaklarını,
Varsın teller, tüller, duvaklar öpsün.*

*Kıskançlık çakılı kazıktır serde,
Bölünsün bu rüya en tatlı yerde.
Seni canlı kullar öpmesinler de,
Kefenler sarılsın, topraklar öpsün (Karakoç, 1997d:24).*

2.12. Tefekkür Marifeti Muhabbete Dönüştüren İksirdir.

Karakoç, tefekkürün marifeti muhabbete dönüştüren bir vasıta olduğu için topraklar, ağaçlar ve kısacası tefekkür yolculuğunda rastladığı tüm kâinat ile muhabbet iletişim kurmuş ve bu muhabbet yoluyla güzel sonuçlar elde etmiştir. Ayrıca insan dışında her hangi bir varlıkla kolayca muhabbet imkânı olduğunu beyan etmiştir:

*Toprak, ağacın her hali güzel
Gölgesi, meyvesi hem dalı güzel
Nerede, ne zaman faydalı, güzel
Bir iş görsem sen gelirsin aklıma.* (Karakoç, 1997e:113)

*Bakarım kâinata yaratılmış her şeye,
İntizamı, ahengi ve sevdâyı görürüm.
Dönerim insanların buluştukları yere,
Ya putlaşan benliği, ya kavgayı görürüm* (Karakoç, 2005b:8).

Bu konuda söylenecek çok söz ve dizeler bulunabilir ancak biz şairin şu sözüyle kapatıyoruz;

*Daha bunlar bildiğimin yarısı
Gelecek mektuba kalsın gerisi
Bu yıl karakoğun gönül arısı
Çiçekten çiçeğe uçu duydun mu* (Karakoç, 1997a:80).

SONUÇ

Şairin şiirleri adeta bana her şey seni hatırlatıyor demektedir. Şairin şiirleri, her şeyden her şeyin sahibine açılan bir yol açan, pencere açan, güzellikleri gören ve görülmesi için yapılan bir davetiyedir. Günümüz insanının okuduğunda çekim alanına gireceği etrafına gönül gezegenlerinin cezb olacağı şiirleri bulmak mümkündür. Bu şiirlerinden de anlaşılacağı üzere O sadece bir şair, edip değil aynı zamanda mütefekkindir. O, bir davetçidir. İnandığı değerleri kendi dünyasının rengiyle bezeyip tek bir kişi bile olsa, hayattaki güzellikleri fark etme ve ettirme adına, güzeli görüp güzel göstermeye sarf etmiş sanatı inandığı değerlere hizmet için bir araç mülhaza etmiş bir mütefekkindir. Onda sanat ise inancın kimliğe büründürülmüş halidir.

*Ne yazdımsa inanç ile örf ile
Postaladım gönül denen zarf ile
Anlatılmaz yirmi dokuz harf ile
Bir güzel ülküdür gönül verdiğim* (Karakoç, 2018: 72).

Mısrarlarıyla anlarız ki; onun ön sözü de son sözü de inancına ve milletine olan aşkıdır. Şair şiirlerinden birinde arzuladığı vasiyet nevinden algıladığımız dörtlüklerinden birinde şunu ifade eder:

*Ezeli ezelden öncesi vardı
Yine sonsuzluktur sonsuzun ardı
Zaman yumağına bizi kim sardı
Aklını yorarsan beni de çağır* (Karakoç, 1997:124).

Bizde bu makaleyle sizlere çağrı yaparak, şairin vasiyetini yerine getirerek bitiriyoruz. Sizleri ,varlığı enfus ve afaki anlamda okurken tefekkür ederken, onuda davet etmeye davet ediyoruz.

KAYNAKLAR

- Bolay, S.H, (2018), of Islamic Research 29 (3), ss. 593-610.
- _____, (1999). Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Akçay Yay. Ankara, 548s.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, 2002, Sahîhu'l-Buhârî, Dâru'bni Kesîr, Beyrut, 1944s.
- Cebecioğlu, E, (2014). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Otto Yay, Ankara. 568s.
- Dib (Diyanet İşleri Başkanlığı), (2012). Kuran-ı Kerîm Meali, Diyanet işleri başkanlığı yayınları, Ankara.
- Deylemî, Ebû Şucâ', el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb, (thk: es-Se'îd b. Besyûnî), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986, II, 470s.
- Ertürkmen, O., (2018), "Abdurrahim Karakoç'un Şiirlerinde Tefekkür-i Mevt" Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı: 10, ss. 29-47
- İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, Daru's-Sadr, Beyrut 1956, c. 1. 235s.
- Karşlı, İ. vd. (2006), Metinlerle Tasv Ter Sözlüğü, Kalem Yay. Trabzon, 1326s.
- Karakoç, A., (1997a.). Vur Emri, Ocak Yayınları, Ankara, 239s
- _____, (1997b.). Kan Yazısı, Ocak Yayınları, Ankara, 127s.
- _____, (1997c.). Suları Islatamadım, Ocak Yayınları, Ankara, 102s.
- _____, (1997e.). Beşinci Mevsim, Ocak Yayınları, Ankara, 140s.
- _____, (1997f.). Gök Çekimi, Ocak Yayınları, Ankara, 168s.
- _____, (1997ı), Çobandan Mektuplar, Ocak Yayınları, Ankara, 119s.
- _____, (2002b.). Parmak İzi, Alperen Yayınları, Ankara, 137s.
- _____, (2005b.). Gerdanlık III, Alperen Yayınları, Ankara, 228s.
- _____, (2005c.). Yasaklı Rüyalara, Alperen Yayınları, Ankara, 269s.
- _____, (1997d.). Dosta Doğru, Ocak Yayınları, Ankara, 85s.
- _____, (1997e.). Beşinci Mevsim, Ocak Yayınları, Ankara, 140s.
- _____, (1994.). Akıl Karaya Vurdu, Günalp Yayınları, Ankara.
- _____, (2002a.). Gerdanlık II, Alperen Yayınları, Ankara, 233s.
- _____, (2005a.). Gerdanlık I, Alperen Yayınları, Ankara, 304s.
- _____, (2018.). Akıl Karaya Vurdu, Ankara, 107s.
- Kısakürek, N.F., (1974). Çile, Büyük Doğu Yay, 319s.
- _____, (2004). Çile, Y.K.Y. Yay, İstanbul.
- Kurt, İ., (1986). Manevi Değerlerimiz ve Abdurrahim Karakoç, Erciyes, sayı 103, Temmuz, 25s.

_____, (2013). Dünyayı Dünyada Boşayan Şair Abdurrahim Karakoç, Anonim Yayıncılık, İstanbul, 256s.

Yüksel, Sedit, 1980. Şeyh Galip Eserlerinin Dil ve Sanat Değeri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara. 202s.